

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Hieronymi Lagomarsini Orationes Publice Dictæ Florentiæ

Lagomarsini, Girolamo

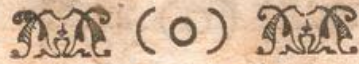
Augustae Vindelicorum, 1752

Hieronymi Lagomarsini è. Soc. Jesu, Oratio Pro Lingua Latina, Habita Florentiæ Die XIII. Januarii Anno MDCCXXXVI. Coram Francisco Maria Martellio, Archi-Episcopo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68647](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68647)

HIERONYMI LAGOMARSINI è Soc. JESU,

ORATIO

PRO

LINGUA LATINA,

HABITA FLORENTIÆ

DIE XIII. JANUARIJ ANNO MDCCXXXVI.

CORAM

FRANCISCO MARIA MARTELLIO,
ARCHI - EPISCOPO.

Diu multumque, quod non ignoratis, Florentini, ab eruditissimis Viris quaesitum est, Italicane latinæ, an Italicæ latina lingua præstaret. Etsi autem in utramque partem multa sint sanè graviter & copiosè ab illis Doctoribus disputata, nulla me tamen re impediri arbitratus sum, quò minùs ego, quamquam cum illis neque ingenio, neque doctrinâ comparandus, in eadem quaestione versarer. De qua quid sentiam, ex hac ipsa Oratione mea, quam sum habiturus, cuique vos, si quando aliàs, maximè & adtentos, & benevolos esse oportebit, intelligetis. Plura præfari me hoc tempore, neque necesse est, & propter dicendarum rerum vim, atque copiam vehementer esset & mihi, & vobis incommodum: sed mihi præsertim, qui febriculâ etiam confictor, ob eamque causam hæc non memoriter, neque stans, ut hujus loci consuetudo fert, sed de scripto, sedensque, recitare sum jussus.

Sed antequam ad Italicæ linguæ cum latina contentionem venio, quædam mihi necessariò de linguis generatim dicenda sunt; quibûs hujus ipsius rei, quam quaerimus, cognitio, & universæ controversiæ tamquam æstimatio continetur. Quod si ii quoque fecissent, qui tantis partium studiis in eadem quaestione tractanda ante me versati sunt plurimi,

rim, id fortasse adtulissent, quo uno adlato ac stabilito, reliqua est deinceps omnis facilis atque expedita conclusio: neque hominum eruditorum mentes, qui tamquam disceptatores atque arbitri ad rem cognoscendam ac dijudicandam ab illis actoribus advocati sunt, nihil certi adhuc, quod sequi possent, in re tam ancipiti, obscuraque habuissent; neque toties, ut in judiciis solet, ampliandum pronunciavissent. Illud igitur ante omnia ponendum est in oratione ejus, qui linguam aliquam commendandum præ reliquis atque efferendam suscipit, idque omni vera ratione confirmandum: unam esse omnium linguarum atque eandem vim ac naturam; neque ullam ulli sua ipsius dignitate, sed hominum opinione præstare. Hoc Viri eruditissimi sententiâ meâ, ac cæteroquin acuti non viderunt: putârunt suam inesse quibusque linguis insitam ac nativam pulchritudinem, gravitatem, suavitatem, splendorem, venustatem, magnificentiam: quæ dotes in quibus aut omnes, aut plures essent, eas linguas præferri cæteris oportere. Atque hæcenus quidem res mira animorum consensione, nulla sententiarum varietate bellissimè procedebant. At verò ubi eò deventum est, ut quæreretur, in qua potissimum lingua talia ornamenta reperirentur; rupta continuo fides, abalienati animi, commissa pugna: vociferatio, rixa, dissidium sempiternum. Nam, cum omnes inter se de summa re dissentirent, in eo tamen mirificè consentiebant, ut, quam quisque linguam defenderet, sive Græcam, sive Latinam, sive Etruscam, sive Gallicam, sive Hispanicam, sive aliam ex iis, quibus humanæ gentes utuntur, eam reliquis & graviorem, & suaviorem, & splendidior, denique omnibus partibus meliorem dicerent: disputandique finis is esset, qui ferme solet, ubi studii cujusque, non veritatis patrocinium suscipitur, resque non subtiliter, nec ad vivum refecantur, sed leviter, ac pingui Minerva, ut ajunt, aguntur, ut in sua quisque opinione obfirmatior pertinaciorque discederet, seque unum sapere, cæteros errare,

ac desipere arbitraretur. Possumusne verum aliquando, atque hujus disputationis exitum invenire? Possumus placare animos hominum iratorum, eoque infestius inter se depugnantium, quò sese justius plerique putant pro patriæ linguæ gloria ac dignitate arma sumsisse? Possumus Etruscos Gallis, Gallos Hispanis, præsertim verò Latinos & iis, & reliquis, qui de linguæ principatu contendunt, conciliare; & efficere, ut depositis simulatibus, unam omnes principem deligant, atque ità suam non esse principem fateantur, ut nulli tamen de dignitate concedat? possumus, ut opinor: & profectò præclara res est, & digna, in quam, quidquid possumus, conferamus.

Ac mihi, quidem in humanas res intuenti, & hominum diversa studia atque instituta contemplanti, verissimum esse illud videtur, quod etiam proverbii locò jactatur: Orbis alteram partem, orbis alteram item partem contemnere atque inridere. Nam, ut omittam de ædium, vestimentorum, epularum, officiorum, rituum rationibus ac generibus admodum dissimilibus dicere, quorum tamen cuique sua maximè probantur, ac reliquis sive honestiora, sive comodiore ferme videntur: id ipsum in linguis, quàm latè pateat, possumus intelligere. Licet unicuique in re minimè obscura, quàm sit hoc verum, secum ipsum reputare. Ego, quid mihi haud ità ante multos hos menses accidit, dicam. Nam, cum animi causâ Ligusticam oram lustrarem, & Lavaniam, quod oppidum ad mare jacet, fortè venissem, nec longè lapicidas toto orbe celebratas, in proximis montibus esse scirem, eò me visendi studiò contuli. Omnia sanè mihi jucunda ac grata acciderunt; præsertim cum & iis, qui me deducebant, & iis, qui in operis erant, humanissimis, ac singula sciscitanti comiter atque adfatim respondentibus uterer. Unum modò me pupugit, fecitque ut nonnihil conturbatus, inde discederem. Quum enim jam satis oculos animumque & videndo & cognoscea-

gnosendo explēsem meum, cœpi, more hoc nostro atque urbano, paulò pluribûs verbis gratias tam bonis hominibus agere Vidissetis, Florentini, montanos illos incolas furtim inter se adspicere, mirari, ad Etrusca illa verba & vestræ similem syllabarum adpellationem horrescere, tenere vix risum aut etiam sibilum. Tum mecum egomet: Nempe, inquam, non idem est ubique linguis honos. Qui Etruscè loquimur, Ligusticè loquentes inridemus; illi nos; fortasse injuriâ; sed tamen rident. Rideri autem cur malim, quàm probari? Itaque, ut me illis darem, mutato repente sermone, & pronunciandi ratione conversa, cœpi Ligusticè Ligustica verba conjugere, atque ità reliquum gratiarum actionis absolvere. Quid quaritis? Usque eò id illis gratum accidere animadverti, ut & mihi gratularentur, quòd tam subito resipuissem, ac barbarum illum sermonem, quo initiò uti cœperam, abjecissem; & me inquinatissimè corruptissimèque loquentem, & vastè, ac rusticè, quantum poteram, pronunciantem faustis omnibus ad mare prosequerentur.

Quid? hoc mihi accidit primùm, ut eo sermone utens, qui bonus ac còmodus haberetur, inriderer?

*Barbarus heic ego sum, quia non intelligor ulli:
Et rident stolidi verba latina Getæ.*

Ajebat ille (*) apud Barbaros exfulans latinus Poëta. Verùm (*) Ovid. l. & ille aliquando resipuit; &, ne latinè apud non Latinos lo- 5. Trist. El. quens inrideretur, didicit Geticè, imò & scripsit; atque ità 10. demum probatus est:

(*) *Ah! pudet; & Getico scripsi sermone libellum,
Structæque sunt nostris barbara verba modis.*

*Et placui (gratare mib.) cœpique Poëta
Inter inhumanos nomen habere Getas.*

(*) Idem l.
4. ex Ponto
El. 13.

At.

At verò Barbarorum modò atque agrestium est bonos sermones inridere, quibus est suus malus: humanæ gentes ac cultæ bonis parcunt, malos dumtaxat insectantur. Quid igitur? Quum aliquando, ut fieri apud vos etiam arbitror, in scenam Veneti hominis, aut Bergomatis, aut Bononiensis, aut Neapolitani, aut verò etiam Galli, Hispani, Germani persona inducitur; putatis eorum sermonibus plaudere, quum tota Theatra risu, cachinnis, sibilis personant? An sunt harum Gentium sermones mali? An Florentini inhumani, qui non malos sermones inrident? Quid? Quum alii item Populi par pari, ut ajunt, referentes, ad pulpita Florentini personam hominis evehunt, & simili plausu ac clamoribus excipiunt: Num aut eos barbaros, atque inhumanos, aut sermonem vestrum agrestem atque ridiculum esse dicemus? Ergo & humanissimæ Gentes, non modò barbaræ atque agrestes, bonos sermones adspernantur; & si quis propterea sermo ab alia gente non probatur, aut etiam inridetur, non continò efficitur, esse eum malum. Verùm hoc totum quale sit, post viderimus: Nunc illud teneamus, plurimum unamquamque gentem sermoni suo tribuere, alienum ferme inridere. Jurène omnes? dicet aliquis. Ex quo tandem istuc quæritur? Ex mène, an ex iis ipsis, de quibus quæritur? Si ex illis: nulla se id non jure facere adfirmabit: si ex me; omnes injuriâ id facere confirmo. Quid ergo? Omnésne in errore versari dico, nec omnium offensionem verebor? Ego verò tum omnium potiùs offensionem vererem, si vel unam aliquam, vel omnes non errare dicerem. Nunc autem quum errare omnes dico, sperare, potiùs videor, omnium me gratiam initurum, quàm vereri ne alicujus in me offensionem concitem. Nam si illud dicerem; nemini, nisi fortè uni satisfacere possem; quum quidem singulæ rectè ac jure id se solas facere contenderent. Quum autem hoc dico, *errare omnes*, nulla mihi irasci, nulla non favere debet; qui non competitricibus suis honorem eum, quem

sibi

sibi uni deberi unaquæque testaretur, sententiâ meâ detulerim. Ajo igitur, bona cum omnium non modò venia, verùm etiam, ut spero, gratia: Injuriâ sermonem quemvis à quoquam despici; nec suum cuiusque (id quod institueram dicere) alieno ulla vi sua præstare, sed esse omnes (modò sermones sint, hoc est, vocibus, quibus tandem vis, ad significandas res, atque animi sensa depromenda, non careant) esse, inquam, omnes inter se pares; neque ullam sive gravitatem, sive suavitatem, sive splendorem, sive ejusmodi aliam dotem ex iis, quibus vulgò linguæ comendari censentur, in ipsis linguis inesse. Peto à vobis, Florentini, ut ne me putetis levitate aliqua, aut ambitione progressum, jactare ac profiteri id, quod vel falsum judicem, vel certè ejusmodi sit, ut nimis acutis atque exquisitis rationibus, longèque à comuni sensu abhorrentibus probari posse videatur. Non is ego sum, qui Sophistarum rationem atque institutum ferre in aliis, ne dum in me ipso probare possim. Sic semper intellexi (id quod à sapientissimis Viris adcepimus) neminem in Oratorum numero esse habendum, qui non sit, non quidem nomine, verùm re ipsa Philosophus: homini autem Philosopho turpius nihil esse, nihilque tantæ sapientiæ professione indignius, quàm, non dicam errare (id est enim humanum) sed, quem esse errorem senseris, amplecti, & quod ferendum est minùs, in aliorum animis ac mentibus insinuare. Si verò est aliquid, quod verum judices, sed ejus probandi rationem non satis firmam habeas atque explicatam, id usque eò continendum puto, quoad certiora, atque apertiora pervideas; vel, si efferre velis, id in Gymnasiis, atque in privatis Doctorum cœtibus possis, in concionem certè adferri non oportere. Itaque utrumque profiteor vobis, Florentini, & judicium animi mei, atque sententiam in hac quæstione adlaturum, & omnia apertè, dilucidè, bonaque cum fide acturum. Atque utinam, quemadmodum ego, animo maximè aperto, & simplici, & bono sum ea di-

I

cturus,

eturns, quæ dicam, sic sperare possem, parem mihi omnes, qui me audituri sunt, voluntatem benevolentiamque præstituros. Nunc vereor, ne quis jam mihi subcensere, ac propemodum irasci cœperit, & ne jam nunc apud se destinet, eundem animum reliquæ deinceps omni orationi adhibere. Putabit enim, me hoc sumsisse, ut contra Etruscam linguam disputem, eamque ex eo dignitatis gradu, in quo, suâ & multorum fanè sapientissimorum hominum opinione sita est, hac mea contentione detraham. Quod non ità est, mihi credite, Florentini, & , si quis aliter putat, is & me minimè novit, & rem ipsam parùm adtendit. Nam neque ego tam sum furiosus atque amens, ut, si maximè sentirem, Etruscam linguam omnibus de dignitate concedere, tamen velim, in hac urbe, quod semper omnium bonarum artium, præsertim verò elegantissimi sermonis, domicilium est habitum, apud Florentinos homines, qui suæ linguæ semper primas detulerunt, homo peregrinus atque advena hanc invidiæ plenam, atque offensionis controversiam cõmovere, & , non modò nulla utilitate proposita, sed magnò etiam meæ famæ atque existimationis periculò esse tam impudens: neque rursus id, quod de linguis me esse dicturum proposui, est ejusmodi, ut, si vel omnibus apertissimèque probâro; quidquam propterea de Etruscæ linguæ gloria ac laude detrahatur. Nam, ut omnes sermones vi suâ sint atque ipsâ naturâ pares, illud tamen relinquitur, ut alter alteri extrinsecus adjectis, atque adtributis dotibus præstare possit: (quemadmodum, si queam (quod fortasse queam) metallorum omne genus par esse sua ipsorum dignitate demonstrarem, nequaquam illud effecero, ut non aurum tamen præ reliquis opinione, atque adprobatione hominum maximè cõmendetur) nec, si non inest in ipsis linguis gravitas, si non suavitas, si non splendor, idcirco, qui iis uti velit, non potest non graviter, non suaviter, non splendidè dicere. Hoc totum cujusmodi sit, planius est jam atque enucleatius explicandum.

Ego

Ego enim sic existimo: quemadmodum homo, si, ut homo est, consideretur, homini nequaquam præstat; quòd omnes eadem sentiendi atque intelligendi vi, qua sola homines sunt, æquè polleant: ità linguas, si per se ipsæ spectentur, modò verbis, ut suprà dictum est, ad quasque res significandas, animique sensa depromenda (cujus unius rei causâ primò sunt institutæ) (*) idoneis non careant, in eodem omnes dignitatis gradu esse ponendas. Atque idem confiteor, esse tamen alias aliis opinione atque existimatione hominum præstantiores, non secùs omnino atque ipsi homines sua ipsorum opinione sunt aliis alii nobiliores. Sed neque linguarum præstantiam illam, neque hominum hanc nobilitatem rerum ipsarum natura facit, sed, quemadmodum dictum est, opinio. Tolle opinionem; fient continuò omnia paria, neque erit omnino quidquam, cur aut hominem homini, aut linguam linguæ præstare dicas. Jam, quod ad hominum nobilitatem pertinet, sic ipsi inter se homines convenerunt, ut, qui inlustribus Parentibus, avis, majoribus ortus esset, hunc nobilem ducerent, hunc obscurò locò natis anteferrent, huic plurimum observantiæ atque honoris haberent. Cur ità convenerint, si ex me quæris, vel nescire me dicam, vel dici à me hoc tempore non oportere. Non enim nunc id agitur, rationène id fecerint; quæve fecerint; sed omnino fecerint necne: fecisse autem certè dubium esse non potest. Linguas iterum similis hominum opinio ac voluntas, non natura moderata est: ut eæ principes habeantur, quibus hominum quidam coetus, quas Gentes & Nationes adpellamus, principatum deferre maximè voluerunt. Qua in re tam id esse eos potissimùm sequutos possumus animadvertere, ut, quæ linguæ scriptoribus optimis abundarent, præferrent eas ferme reliquis. Ità Græci Atheniensem, Latini Romanam, & ut temporibus propiora videamus, Galli Parisinam, Hispani Castellanam, Itali Florentinam, aut certè Etruscam prætulerunt. Nempe, quum

(*) Cic. pro Cæcina c. 53. si (voluntas) tacitis nobis intelligi posset, verbis omnino non utemur: quia non potest, verba reperita sunt.

viderent ex iis five Civitatibus, five Gentibus extitisse quàm plurimos summis ingeniis præditos, & doctrinâ maximâ instructos, qui suam quisque linguam studiosè ac diligenter excolerent, eaque five in optimarum artium tractatione, five in earumdem ratione hominibus tradenda, uterentur; eam esse omnium præstantissimam judicârunt, in eaque sibi esse maximè elaborandum censuerunt, quam summi illi Viri potissimum delegissent, quaque eorum præclara cogitata, atque omnis doctrina contineretur. Videtis igitur, quod familiarum nobilitati Majores, hoc linguarum dignitati conferre scriptores. (2) Quo quid conficitur? Nempe illud, quod supra posui: si consensu hominum eâ linguæ reliquis prælatæ sunt, quibus excellentes scriptores esse usos viderunt, non vi suâ atque natura linguas linguis, sed ipsorum hominum opinione ac voluntate præstare: ac propterea, si per se ipsæ spectentur, esse omnes inter se pares.

Video, Florentini, nec verò dissimulabo, quid dici contra hanc conclusionem possit: Consensu quidem hominum ac voluntate factum esse, ut præferrentur eâ linguæ, quæ meliores, quàm aliæ, scriptores haberent; sed potuisse scriptores ipsos eam linguam potissimum deligere, quæ sibi five melior aliâ, five omnium optima videretur, & esset.

Si potuit hoc fieri, si etiam factum est, non possum recusare, quin causâ continuò cadam. Verùm ego neque factum esse, neque fieri potuisse contendo. Nam quid putatis? Ciceronem, exempli causâ, latinam linguam, Petrarcham Etascam, bonos item scriptores alios alias earum, quas ab iis illustratas, & tamquam nobiles factas, eruditisque hominibus comendatas fatemur, delegisse potissimum atque usurpasse, quòd eâ reliquis meliores essent; an ideò reliquis eas factas esse meliores, quòd ab iis delectæ potissimum atque usurpatæ sint? Equidem hoc alterum verissimum judico: primum illud omnino falsum. Etenim quum se linguarum nobilitatis
Princi-

Principes illi, atque Auctores ad scribendum contulerunt, linguas eas, quibus usuri scribentes erant, jam tum exstitisse atque adeò in ore vulgi, rudes illas quidem atque impolitas, verumtamen satis instructas, omnique vocabulorum genere abundantes versatas esse, celebratasque quis nescit? Neque enim earum Conditores illi, sed usurpatores fuerunt: neque eo sermone scripserunt, homines nimirum acuti & callidi, qui, siquidem cum sibi ipsi suo Marte peperissent, à nemine posset intelligi. Id modò unum sibi permitti quosdam voluisse video, ut, si quando eas res tractare cœpissent, quas nemo antè in eodem sermone adtigisset, certa quædam vocabula ab iis Sermonibus, quorum erant usu protrita, necessariò mutarentur, aut etiam alia sui ipsorum sermonis propria, leviter immutata innovarent. Haftenus, quia facere aliter non poterant, licere sibi ab usitato sermone recedere existimârunt. At verò ubi hæc summa necessitas aberat, usque eò usitatarum vocum tenaces, Latini præsertim, erant, ut, si quando usitatam quidem, sed minùs vulgò frequentatam usurparent, veniam quodammodo præferrentur, illis aut illarum similibus utentes formulis: (b) sic enim jam loquuntur: si hoc verbo uti possumus, &c. Atque etiam si novum aliquod (quod fortasse erat non novum, sed tamen ipsis, ut sæpe accidit, inauditum) ab aliquo induci verbum audissent, vitiosum ducerent, graviterque reprehenderent: quod, ut alia omittam exempla, quæ multa sunt, in M. Antonio, qui *piissimum* novè dixerat, Ciceronem (*) fecisse scimus. Quòd si aliqui non ità religiosi aut in novis inducendis, aut in vetustis vocibus innovandis fuerunt (quales Poëtarum nonnulli, in primisque Dantes Aligherius inter Italos fuisse existimatur) id neque tam sæpe fecerunt, ut vocum sive novarum, sive innovatarum ratio magnopere sit habenda; neque non necessitate ipsi etiam aliqua, sive rhythmici, sive memetri, sive convenientiæ inter se syllabarum extremarum consonantiæq; coacti fecerunt: & certè non tam

(*) Philipp. 13. c. 43.

illis laus tribuitur, quòd id fecerint, quàm venia, quòd necessario fecerint, quàm venia, quòd necessario fecerint, datur. Eo igitur sermone, qui esset in ore vulgi, scriptores optimos esse usos intelligimus. At multum tamen inter scriptorum & vulgi sermonem interesse constat. Multum? Imò verò plurimum. Atque adeò hoc ipsum satis signi est, quidquid, præter significandi vim, habent bonitatis linguæ, adscitum id esse, non insitum, ab scriptoribus habere, non à natura: ut proinde, si vulgi sermo à bonis scriptoribus usurpatus sit melior, confitendum sit, non ideo bonos scriptores alios alias linguas delegisse atque usurpasse, quòd ex reliquis meliores essent, sed ideo factas eas esse reliquis meliores, quòd sint à bonis scriptoribus delectæ, atque usurpatæ.

Quid mihi tu igitur gravitatem, quid splendorem, quid suavitatem, quid admirandam tuæ linguæ pulchritudinem prædicas? Cur illam tantopere amplexaris, & tamquam filiolum deoscularis tuam? Quid te mihi molestum offers? Quid meas obtundis aures? Quid te jactas magnificèque circumspicis? Quid peregrinos insectaris? Quid irides? Quid Barbaros vocas? Nemo est barbarus linguâ, sed moribus. Nulla non lingua gravis, nulla non splendida, nulla non sua-vis, nulla non pulchra est, si quis eam modò probè calluerit, eaque uti vel loquendo, vel scribendo scienter possit. (c) Itaque, si quemvis despectissimum sermonem homo poliundæ Orationis non ignarus adsumserit, eumque artificio quodam extrinsecus adhibito, quo & minùs plebejas voces deligat, & quas delegerit, apta inter se compositione conlocet; præsertim verò rebus amplis, magnificis, gravibus, non minutis, non humilibus, non ineptis adjungat; modò propriis, modò translatis utatur; denique omnia, quibus exultæ jam linguæ maximè commendantur, in sua illa excolenda conquirit: si quis, inquam, talis artifex despectissimum quemvis sermonem, ità, uti dictum est, excoluerit, ac perpolièrit; hunc ne-

cesse

cessè est, & gravem, & splendidum, & suavem, & pulchrum haberi. Quod quidem ipsum licet etiam è contrario intelligamus. Nam, si excultum jam atque ab aliis perpolitum sermonem quemvis rudis homo atque hujuscemodi artificii ignarus usurpet, levem, abjectam, invenustam, ingrathamque hujus Orationem ferre quis potest? ut omnino bonos, qui putantur, sermones malorum scriptorum non minùs adspemur, quàm malos bonorum expetamus. Atque hoc quidem in genere scio Mediolanensi sermone, quo multa Carolus Maria Magius elegantissimè scripsit, & me & alios vehementer esse solitos delectari. Neque tamen admodum eleganter loqui Mediolanenses existimantur. Quis sermo magis, quàm Ligurum, nostris quidem auribus inconditus, atque absonus habetur? Eum tamen Antonius Folieta vario scriptorum genere mirificè exornavit. Cavallus verò ex eadem gente, homo ingenii felicissimi, atque ad omnia, quod de Carone dictum adcepimus, versatilis, ad eam pulchritudinem ac venustatem patriam linguam suis scriptis evexit, ut illa (fidenter dicam) possit tali scriptore freta, cum quavis ex elegantissimis de dignitate certare. Quid? si pari ingenio ac facultate homines eandem novorum & multiplicium scriptorum genere tractandam, excolendamque susciperent? Nónne necesse esset, eam brevi tempore in pretio atque in existimatione, addo etiam in usu esse? Nam qua ulla ratione alia, aut Græca, aut Latina, aut Etrusca in hanc gloriam, in qua nunc sunt, celebritatè que venerunt? Sed & illa, & pleræque Italica, misera, atque infelices, nimirum jacent; carent luce; neglectu hominum, atque fastidiis obsolescunt. Non eas alieni expetunt, quòd suis contenti sunt: non sui adjuvant; vel quia desperant, se quidquam profecturos, vel quia utilius putant, magisque è re litterarum publica, & privata sua fore, si quas frequentari, celebrari que à plerisque sapientibus viris vident, eas quoque ipsi colant.

Atque

Atque hoc quidem non singulorum hominum, sed universarum nationum iudicium, quæ suas linguas negligunt, ut probatas, jam atque receptas amplectantur, quid valeat, Florentini, mecum, quæso, consideratè. Intellegitis profectò, non eam linguam, quæ patria cuiusque sit, sed quam potissimum sapientes viri probaverunt, quæq; est, & publicis litterarum, & privatis litteratorum hominum rationibus maxime profutura, esse, & præstantissimam, & reliquis omnibus anteponendam. Nam, si patria vi sua aut dignitate aliqua valere posset; si cæteris aut gravitate, aut splendore, aut suavitate, aut alia præcipua ipsius dote præstaret, posset hoc nobis fortasse concedi, ut patriæ linguæ charitatem & cuiusvis auctoritatem, & quavis utilitate potiore duceremus. Quum verò nulla in linguis præcipua insit, ac sua dignitas, sed sit omnium par vis atque una conditio; quumque aliæ tamen aliis communi sapientum Virorum consensu, & certa quadam atque insigni utilitate præter cæteras commendentur: quid cautæ satis justæ adferre quisquam potest, quamobrem non, nisi patriam, suscipiat ac colat, cæteras verò despiciat ac negligat? Sed suum licet quisque iudicium de se ac de suis rebus sequatur: erret sanè sibi: periculò suò, quoniam ità vult, peccet. Cur tu etiam mihi sapientissimorum hominum iudicia reprehendas? Cur te interponas? Cur eorum auctoritatem apud me valere tua interpellatione non sinas? Cur me quoque, hominem simplicem, rerumque ignarum, in errorem inducas? Cur mihi eum fructum, qui ex cognitione talium linguarum percipi potest, invidias? Habeto tu tibi tuam, quam optimam iudicas: me patere, magnas quasdam utilitates sequentem, sapientum iudiciis stare.

Intellegitis, ut opinor, Florentini, quid in hac re mihi displiceat, quid reprehendam, quid probare non possim; & quos hæc mea significet, & quamquam tacita, satis adpellet oratio. Nam quosdam profectò fuisse in Italia, atque esse
etiam-

etiamnum scitis, quos tantum ac tam perversam suæ linguæ studium tenuerit, hodièque teneat, ut ei non satis se facere posse arbitrarentur, nisi Latinæ, non unius (ut sunt ferme cæteræ) sed omnium Gentium iudiciis, & ipsa utilitate probatissimæ, horribile ac nefarium bellum indixissent. Quid heic ego vobis in eam olim dicta, quid scripta, quid facta comemorem? quum quidem alii inopem atque egentem; alii rudem atque impolitam; alii & dictu asperam, & auditu insuavem esse criminarentur. Stilus etiam in miseram, atque inmerentem à crudelissimis latronibus acuebatur; illicque, tamquam hominum generi perniciosæ, & puerilis præsertim ætatis in scholis grammaticis corruptrici, vis indignissima adferebatur. Executiebantur è manibus ingenuorum latini libri; Italici subjiciebantur; atque illi maximè, quibus ejus salus nomen ac dignitas liberrimè petebatur. Armabatur in matrem filia: cui quidem impia tela ab impurissimis prociis ministrabantur. Jactabatur in Italia, in Italia inquam, regnò olim suò, illa gentium atque imperiorum Princeps, quæ leges orbi universo dixerat, quæ humanitatem feris gentibus invexerat, cujus sapientiâ atque institutis sunt hominum semper mores exculti: neque tantam illi Gothorum immanissimæ Gentis è Ponto erumpentes, atque in Italiæ pestem ac vastitatem effervescentes, obscæno ore, ac barbaris moribus perniciem importârunt, quantam isti, in Italia nati, atque alti, dictis, scriptis ac factis suis per sumum scelus atque immanitatem adferre voluerunt. Nec nihil verò tanto sunt furore ac tantis contentionibus consequuti. Si non vitam, quam petebant, ademerunt, at cruenta quædam certè spolia reportârunt. Viluit post ea Regina ac principis linguæ apud nonnullos auctoritas: restincta sunt illa animorum, quæ prius fuerant, incensa studia: plurimum operæ Italicis litteris, minimum Latinis dabatur: minoris perfectum latinum gravis hominis atque eruditi Poëma, quam Italici quatuordecim

Soriel

K

Ende-

Endecasyllabi inepti amatoris æstimabantur: nobilium ædes atque aures Italicis cantiunculis patebant, latinis aut verbis aut orationibus erant obstructæ. Quid agerent boni viri, ac bene de litteris sentientes, non habebant: vocem latinam publicè mittere, ratio non erat: adclamatione enim multitudinis imperitæ, atque conviciis compressa esset: latina porro abjicere, & sua & majorum judicia damnare (qui tantum in iis operæ studiique posuissent, quibusque auctoribus ac principibus in Italiam post longum exilium veluti postliminio rediissent, sive potius diu extincta atque sepulta iterum in hanc lucem, & in hujus cœli spiritum adspetumque venissent) sanè nolebant. Quid facerent? Sibi & Musis, id quod restabat unum, canebant: libellos suos posteritati reservabant, quam mox, & sibi, & latinis æquiores, spe quadam inani falsaque inducti, exorituram augurabantur.

O hominum prudentissimorum minimè vera rerum futurarum auguria! O spem fallacem! O vanas atque inanes cogitationes! Nondum desæviit, Florentini, temporum illorum, tamquam procella; adhuc in miseram latinam linguam tota passim Italia acerbissimè debacchatur. Nova successit veteri ætas: sed ingenium, quod olim fuit, Italarum manet. Favent, adulantur, blandiuntur, & si hoc etiam verbum expectatis, linguæ lenocinantur suæ. Unam esse tamquam virgunculam, omnium elegantissimæ formæ, unam decoram, unam expetendam, unam, ut ità dicam, procandam putant. At verò latinam, tamquam ætate jam grandi effoetam anum, turpem, rugosam, edentulam, deliram averfantur, respuunt, derident, exhibitant, insectantur. Quid litteratorum hominum Conventus, quas Academias vocant, nullo non in Italiæ angulo instituti, num, nisi ad Italicam recitandam, atque audiendam celebrantur? Ecquem jam Italarum non prope modum pudet latinum aliquid in ejusmodi Conventus adferre?

ferre?

ferre? Libri verò si qui eduntur, nonne plurimi sunt Italico, vix aliqui latino sermone conscripti? Quin etiam permulti Italarum sunt, qui Italicè latina ipsa perscribunt; quique ob eam rem modò videntur latinam linguam didicisse, ut latina scripta perditum eant, & ne omnino nos latinis ullis litteris indigeamus, imò ne discere, aut unde aut quæ didicerunt ipsi, possimus. Nam quò illa tanta non nullorum Latinos veteres eos præsertim, quorum est frequentior in Gymnasiis usus, Italicè interpretandi cura studiùmque pertinet, quidve est tandem effectura, nisi ut paulatim latina scripta, tamquam minùs jam necessaria, negligantur; iisque neglectis, ex quibus omnis latinæ linguæ cognitio petitur, olim homines latinè nescire cogantur? Et verò, quantam perniciem putatis Juventuti latinitatis studiosæ, quantam industriæ moram esse adlatam; quantam desidiam animis, quantamque securitatem istis istorum interpretationibus, ingeneratam? Qui si id agunt, ne sint otiosi, ne omnino nihil agant: pergant, per me licet, latinorum scripta Italicè interpretari: edant etiam interpretationes istas suas, si volent. Ineptos libros modò emere non cogaris, edi ab suis auctoribus ferre animò æquò possis. Verumtamen eo negotii sui fructu contenti sint: hanc exstare otii sui rationem satis habeant: nihil præterea petant, nihil sibi adrogent: neque putent, se quidquam vel latinis litteris non nocere, vel Italicis interpretandi ista ratione prodesse.

Namque hanc scitote, Florentini, adferri tum ab istis Interpretibus, tum à reliquis Italico, non Latino, sermone scribentibus causam, cur id faciant: quòd nempe plurimùm & homines Itali Italicis scriptis adjuventur, & Italicum Nomen Italicis quamplurimis scriptoribus inlustretur. Nam latina quidem, inquit, ignota sunt Italicis, neque verò, nisi & longo tempore, & multo labore nota esse possunt. Cur non igitur potiùs latina ista Italicè hominibus Italis propo-

namus: atque ita eos labore discendi latinam linguam le-
 vemus, & celerius ad doctrinarum cognitionem ducamus? An
 latini graece latinis hominibus scribebant? An non Graeca in
 latinum transferebant? An non plane id agebant, ut graecis
 litteris non indigerent? An non Graecorum omnem doctri-
 nam ad se transtulerunt? An non ita immortalem sibi gloriam
 compararunt, praclare de litteris ac de litteratis meriti, qui
 quidem non modo suos, verum nos etiam praestantissimas
 quasque facultates suo, hoc est, noto sermone docuerunt?
 Cur non idem Italis permittatur? Cur non ita scriptorum &
 multitudine, & praestantia Italicum Nomen possint latinorum
 exemplo inlustrare?

Jam est apertius, quam ut testificatione mea indigeat,
 Florentini, istos, qui haec loquuntur, latinae linguae non de-
 cus, sed caput, ut ajunt, petere. Audistis enim, & indu-
 striam in ea addiscenda vituperari, & latinorum, qui latinis
 contenti essent, exempla commemorari: quasi verò (ut hoc
 primum causae firmamentum labefactare incipiam) aut ita
 latini sua adamarent, ut graeca contemserint, aut ita latina
 perfecerint, ut eadem graecis non indigerent. Quod si um-
 quam latini contenti suis esse potuerunt, fuit id certe per
 ea tempora, quibus Tullius, Virgilius, Horatius, alique pra-
 stantissimi scriptores floruerunt: quorum tum doctrinam tum
 sermonis elegantiam factum est, ut illorum illam aetatem au-
 ream nominaremus. Atqui Tullium ad Demosthenem, Vir-
 gilium ad Homerum, Horatium ad Pindarum, alios item ad
 alios ex Graecis scriptoribus totos se contulisse scimus: eos-
 demque Romanis ac Latinis hominibus fuisse Auctores, non
 exemplo modo, verum etiam voce, ut Graecorum volumi-
 na diu noctaque sibi putarent manu esse versanda. Erat jam
 Aeneis illa, divinum hominis opus, toto Latio vulgata, & la-
 tinorum omnium testimoniis (quorum nonnulla consignata
 litteris ad nos usque pervenerunt) judiciumque comprobata.

Ex

Ex Homeri tamen tamquam fluentis haurire ad usus suos necessaria latini Poëtae non desistebant. *Aspice Mæoniden* (eorum ingeniosissimus, atque elegantissimus quidam dicebat) (*) *Aspice Mæoniden: à quo, ceu fonte perenni, Vatum Pieriis ora rigantur aquis.* Exacta autem aurea illa felicitate, quum nihil Latio deesse videretur, quod quidem ad liberales quasque disciplinas pertineret, quod non ab suis ipsorum scriptoribus & tractatum, & perfectum esset: græca tamen studia à latinis non modò non negligebantur, verùm à prima usque pueritia diligentissimè colebantur. Ex quo illud est Quintiliani, (**) Rhetoris sanè doctissimi: - (***) *L. 1. A sermone Græco puerum incipere malo . . . quia disciplinæ quoque Græcis prius instituendus est: unde & nostræ fluxerunt.* Mirari igitur satis non queo, potuisse Italicæ linguæ amatoribus idoneos videre latinos, quorum exemplò Itali ad latinam linguam negligendam, & suam modò frequentandam uterentur: quum illos tum quoque, quum satis multa eaque perfectissima haberent, Græcis tamen esse usos videamus. Nam illud opinor, non dicent, meliora facta esse ab Italis latina, quàm ab latinis Græca sint facta. Quod si dicerent, quis non eos risu potiùs, quàm Oratione esse refutandos putaret?

At certè, inquit, multa Græcorum in latinum sermonem Romani homines convertebant. Primum nescio, an tam multa ea fuerint, quàm putatis, & quàm multa sunt ea, quæ vos ex latino in sermonem Italicum convertistis. Sed fuerint sanè. Quid tandem id ad rem pertinet? Num, si quando hoc fecerunt, non utilitatem aut suam aut suorum sequuti sunt, sed Græcarum litterarum interitum (quod vos de latinis, in latinis convertendis, cogitatis) & desuetudinem inducere voluerunt? Quædam ex græco sermone Cicero in latinum transfudit, Arati Phœnomena, Xenophontis Oeconomica, Platonis Timæum; eaque admodum adolescens,

meignit

K 3

annos

annos vix tres & viginti natus. Qua quidem exercitatio-
 ne id consequi modò voluit, quod se quoque adolescen-
 tem alia quadam non dissimili esse assequutum L. Crassus
 apud eundem Ciceronem librò primò de Oratore testatur. -
*Postea, inquit, mihi placuit, eaque sum usus Adolefcens, ut
 summorum Oratorum græcas Orationes explicarem; quibus
 lectis hoc adsequabar, ut, quum ea, que legeram græcè, lati-
 nè redderem, non solùm optimis verbis uterer, & tamen usi-
 tatis, sed etiam exprimerem quedam verba imitando, que
 nova nostris essent, dummodo essent idonea.* Idem planè Chri-
 stiànum illum Ciceronem, Paulum Segnerum (cujus homi-
 nis, non meâ tantùm, sed omnium doctorum sententiâ, quò
 similiores, eò meliores Itali Oratores evadunt, tantùmque
 ab summi perfectione, quantum ab Segneri imitatione rece-
 dunt) idem, inquam, spectâsse arbitror: Quem Ciceronis
 in Verrem Orationes septem, quas habemus, non modò mul-
 tùm & sæpe legisse, atque adeò descripsisse, sed etiam Etrus-
 cas fecisse memoriæ proditum est. Eodèmq; consilio u-
 sum præstantissimum Poëtam Torquatam Tassum Virgilio
 Æneidem Italicè reddidisse (id quod scriptum apud nonnul-
 los video) existimare debemus. Hoc ego non reprehendo.
 Italicè scripturis utile est, quemadmodum olim latinis lati-
 nè græca convertere; sic iis horum latinè scripta, Italica in-
 terpretando facere. Neque verò ipsis modò, verùm iis et-
 tiam, qui latinè nesciunt, est id vehementer utile: cujus si-
 milem utilitatem, si qui latinè olim græca interpretati sunt,
 sibi etiam proponere potuisse non nego. Verùm tota hæc
 ac talis interpretandi ratio quam vim tandem habet? Num
 eam, ut parvi eum sermonem faciamus, qui est in alium in-
 terpretatione conversus? Inno eam, ut magni eos ipsos ser-
 mones æstimemus, in quibus convertendis sive ad suas, si-
 ve ad suorum utilitates, doctissimorum Interpretum indu-
 stria elaboravit. Quantum igitur ad negligendam latinam
 linguam

linguam valere debet, quod isti dicunt: latinos homines fuisse latinè Græcorum scripta interpretatos: quasi ea re illi Italis licentiam dederint, Italicis suis solùm interpretationibus, omisis latinorum scriptis, utendi?

Quid? illa multùmne valent? nimium & laborem in latinis addiscendis, & tempus impendi? Cui incommodo Italicis litteris obcurri! Videte quantum inter meum atque istorum iudicium interfit, Florentini. Ego enim sic statuo, multò esse ad diurnitatem longius, multò ad laborem molestiamque gravius, si vernaculâ linguâ, quàm si latinâ, doctrinæ, artèsque tradantur. Etenim si hoc fiat, satis est latinam linguam ab litterarum studiosis perdisci: id quod labore certè aliquo, at non admodum improbo, at non sanè diurno consequi non hebes, neque indiligens quivis potest. Fac autem, in earumdem litterarum tractatione à singulis quibusque Gentibus linguam usurpari vernaculam. Prò DEUS Immortalis! quis tanta mentis acie præditus reperietur, qui non animum planè despondeat, à studioque doctrinæ deterreatur, ubi sibi (siquidem velit eruditionem etiam peregrinam, atque exterorum hominum doctrinam non ignorare) præter vernaculum, Græcum etiam, Latinum, Hebraicum, Illyricum, Persicum, Polonicum, Sarmaticum, Anglicum, Scoticum, Hybernicum, Batavum, Germanicum, Hispanicum, Gallicum, Italicum, omnes denique omnium scriptorum sermones esse cognoscendos intelligat: Certè qui vel ipsos Latinos græcè, non latinè, scripsisse mallent, ut homines studiosi unam modò linguam, non duas, ut nunc fieri necesse est, discere cogentur: id optant, quò multùm profecòdò humani ingenii imbecillitati, in hac vitæ brevitate consuleretur. Isti autem misericordes homines atque humani, ut nos labore latinam linguam discendi levent, tum latinam ipsam nos discere, tum reliquas omnes præterea cogunt. Quid? quòd maiorem etiam, quàm nobis, laborem

rem

rem posteritati atque onus imponunt? Verè enim ait
Horatius:

Ut Sylva foliis pronos mutantur in annos;

Prima cadunt: ità verborum vetus interit atas,

Et juvenum ritu florent modò nata, vigèntque.

Quod sanè ità esse & latinæ linguæ, & Italicæ ipsius, denique omnium, quæ sunt, aut fuerunt, tam multis vicissitudinibus, quas non longis annorum intervallis contigisse constat, planè omnes intelligunt. Ergo si Italica quoque hæc, quæ nunc viget, quàmque isti nos unam discere, ne alias cogamur, volunt, confectis aliquot sæculorum cursibus obsoleverit, atque adeò interièrit; novaque in Italia atque alia planè subcesserit (qualis Italica hæc ipsa latinam olim excepit) quid illam futurorum hominum prolem, in alia tum lingua natorum, facturam, o vos vernacularum Patroni putatis? probaturòsne eos Italicam hanc, quæ hoc quidem tempore popularis est, nobisque vernacula? Qui poterunt? si verè dicitur id, quod certè dicitis, solas esse vernaculas, quibusque gentibus probandas, non poterit illa posteritas hanc, quæ sibi vernacula non erit, certè probare; nec volet vestra autoritate argumentisque comota, laborem & tempus in aliena lingua consumere: suo ipsius sermone doctrinas omnes, artesque perscribet. Quid tum huic vestræ fiet, quam tantopere deperitis, pro qua tam vehementer laboratis? vestris sententiis, vestròque, ut ità dicam, gladiò misera jugulabitur. Quòd si hanc quoque vestram, quæ venturæ illi posteritati vernacula non est futura, probari tamen ab ea, usurparique malletis: cur vos latinam, quòd nobis non sit vernacula, esse nobis improbandam statuitis? cur non hanc potius vestræ illi posteritati, egregiis doctrinâ instructam, transmittitis; ne ea, præter vernaculam suam,

suam, ipsamque latinam, atque alias omnes, etiam hanc vestram discere majore certè cum labore ac temporis impendio cogatur?

Non moventur homines pertinaces, ac propemodum inhumani. Perstant Italicam hanc, & iis, qui nunc vivunt, & iis, qui victuri olim sunt, præter cæteras omnes, ac præcipuè latinam comendare. Ad latinos ipsos provocant, & Latinorum judicio latinam ipsam linguam posse condemnari putant. Ajunt enim: latinos non græcè, sed latinè scripsisse: Italos propterea non latinè, sed italicè scribere potissimum oportere. In quo illud primùm reprehendendum est, quòd negant, latinos græcè scripsisse. Constat enim, qui id præclarè se facere posse arbitrarentur, facere non omisisse. Fecit Lucius Lucullus, (d) fecit T. Pomponius, fecit M. Tullius, fecit Acilius, fecit Ælianus, (e) aliique permulti fecerunt. Sed certè non multum græcè Romani homines latinè scripserunt. Quum enim eruditissima Græcorum natio egregias omnes maximèque liberales disciplinas non tractasset modò, verùm etiam mirificè scriptis illustrasset suis, non putarunt quidquam se nomine Romano dignum in eodem scribendi genere posse præstare, neque noctuas, ut græcò proverbio dicere consueverant, mittendas esse Athenas censuerunt. Adcedit, (f) quòd Romano spiritu superbiàque elati, non quid alieni, sed quid sui de se existimaturi essent, laborabant. Itaque eo ferè sermone scribebant, qui à suis, non qui aut à Græcis aut ab aliis gentibus, quarum erat illis vulgò despectum nomen, intelligeretur. Denique id maximè spectabant, ut Græcis, quorum opes fregerant, imperiùmque terrâ marique sustulerant, litterarum quoque gloriam adimerent. Quid simile in Italis? Num si latinè scripserint, timent, ne ob eam rem aut non sive à suis, sive ab exteris intelligantur, aut eorum scripta tamquam vulgaria ac minùs necessaria repudientur? Scribant, modò ità, uti oportet, hoc est, politè, atque

L

sapien-

sapienter: nec dubitent, quin ab innumeris doctissimisque hominibus ea, quæ scripserint, expetantur. Etenim, si ratio omnium eruditorum, qui ubique terrarum sunt, ineatur, multò esse plures hoc tempore, qui latina intelligunt, latinisque litteris delectantur, quàm Romanorum florente Republica, reperientur. Græca tum maximè apud omnes ferè gentes celebrabantur, latina, ut ait Cicero pro Archia, suis sanè exiguis finibus continebantur. Quid ergo est? Cur isti Italicè, non latinè, & scribunt ipsi, & ab Italis omnibus scribendum censent? Illud est profectò, id spectant, id moliantur, id agunt, ut Latinis eam scriptis suis præripiant litterarum gloriam, quam Latinos Græcis adimere voluisse paulò ante commemoravi. O homines cum stultissimos, tum verò etiam maximè ingratos! Hancine vos Latinis, vestris majoribus, referre gratiam, ut, à quibus tantam rerum omnium gloriam adcepistis, quantam exteræ gentes propè jure vobis invident, de eorum vos gloria minuenda, atque adeò extinguenda cogitetis? Siccine vos mortuorum voluntatem negligere, & eorum conceptæ spei, atque expectationi non satisfacere, ut, siquidem Imperium, quod vobis reliquerunt, retinere non potuistis, ne sermonem quidem, exiguam illam quidem, sed tamen unam reliquam tanti Patrimonii partem, conservare velit? Quæ (malum!) hæc est tanta perversitas! Quæ hæc tanta importunitas! Quod hoc tantum rerum avitarum, domesticæq; memoriæ fastidium! Quid faciant alieni, si tam sunt sui in suos ingrati, tam remissi, tam dissoluti?

Sed stultitiam etiam hominum, Florentini, considerate. Scilicet tam bene est rebus Italicis, ea sunt tempora, ea spes ostenditur, ut Galli, Hispani, Germani, Angli, reliquæq; nationes exteræ latinarum litterarum curam, ac cogitationem abjiciant, quò sese impensius Italicis dedant. Ab his nimirum majores quasdam, quàm ab illis, utilitates se esse consequuturos sperant; & ita Italicum hoc nomen suspiciunt, ut
præ

præ illo latinum, atque adeò suum, contemnant. Numquam sanè externi homines, qui in Italicis litterarum monumentis operam aliquam studiùmque ponerent, defuerunt, nec verò deerunt: quod Itali quoque in illorum cognoscendis multi fecerunt, sùntque facturi. Verùm hoc tantum popularium linguarum studium, & hæc nonnullorum patrio sermone scribendi, sive voluntas, quòd ità malunt, sive necessitas, quòd latinè non possunt, facit, ut & illi nostris, & nos illorum litteris indigeamus. At certè utrique malle debemus, ut, quæ cognita sunt omnibus profutura, ea ab omnibus non ignoto, ut cuique sunt ferè peregrini, sed noto, qualis latinus est, sermone scribantur. Quòd si jam non plurimum latina valuerint, si patrius alicujus Gentis sermo est in latini locum aliquando Regnùmque venturus: citiùs profectò, in hac tanta exterarum Gentium conlutione, in tam crebra Dominorum mutatione, tamque repentinis rerum Italicarum ac tantis conversionibus, quantas & legimus & audivimus, & meminimus, & videmus, dediscent Itali italicè, & peregrino nescio cujus exteræ nationis loqui sermone condiscant, quàm ut italicum sermonem exteris nationibus invehant. Sed superi meliora: vigeat, vigeat, inquam, italicus in Italia sermo, nec ullo umquam tempore, aut ulla peregrinitate delebitur. Et vigeat sanè: nam & copiosus est, & commodus, & summis ingeniis excultus atque perfectus, & certè nobis, sive Italis, sive inter Italos agentibus, necessarius. Verumtamen latino plurimum tribuat, nec cum illo de dignitate contendat: Qui, quemadmodum ostensum est, sua vi atque naturâ nihilo inferior est, omnium verò gentium opinione, atque ipsa utilitate, multò superior. Dixi.

(a) In hoc Varchius pag. 160. Edit. Flor. 1730. sui Herculani à
 „ nobis non dissentit: - - “ *Le lingue nobili non è dubbio, che*
 „ *hanno non mica l'essere, ma l'esser nobili, O altramente che chia-*
 „ *mare le vi vogliate dagli scrittori: - -* In reliquis ab eo ego
 L 2 „ dissen-

- „ dissentio: - - Considerando, che se una lingua non fosse tale,
 „ che gli scrittori si potessero servire, è onerare di lei, eglino, se
 „ non fossero stolti, non vi scriverebbono dentro, si può dire in un cer-
 „ to modo, che le lingue facciano gli scrittori.
- (b) Cic. pro sextio c. 115. *Et ut ipsi loquuntur, favore. Acad. quæst. libro 4. c. 6. Corpus, & quasi qualitatem quamdam nominabant. Dabitur enim profectò, ut in rebus inusitatis utamur verbis inusitatis.*
- (c) Cic. lib. 2. de Orat. c. 146. *ea (res & sententiæ) vi sua verba parient; qua semper satis ornata mihi quidem videri solent, si ejusmodi sunt, ut ea res peperisse videatur. Et lib. 3. de Fin. c. 19. Quum de rebus grandioribus dicas, ipsa res verba rapiunt. Ita fit cum gravior, tum etiam splendidior Oratio. Et de Orat. l. 3. c. 125. Si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis.*
- (d) De Luculli historiis græcè scriptis. Cic. ad Attic. lib. 1. Ep. 19. de T. Pomponii Græco commentario Cic. ad eundem l. 2. Ep. 1. De Acilio. Cic. l. 3. de officiis c. 115.
- (e) „ Claudius Ælianus Prænestinus (ex Suida) græcè scripsit
 „ variam historiam, & historiam de Animalibus: quem Philostratus l. 2. de vitis Sophistarum adfirmat, extra Italiæ fines numquam fuisse egressum.
- (f) „ Atque hinc illud M. Antonii apud Cic. l. 2. de Orat. c. 153. *semper ego existimavi, jucundior, & probabiliorem huic populo Oratorem fore, qui primum quamminimam artificii alicujus, deinde nullam græcarum rerum significationem daret. Atque ego idem existimavi, pecudis esse, non hominis, quum tantas res Græci suscipere, profiterentur, agerent . . pollicerentur, non admove-re aurem, & si palàm audire eos non auderes, ne minue-res apud tuos Cives auctoritatem tuam, subauscultando tamen excipere voces eorum, & procul, quid nar-rarent, adtendere. - -*

